

Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija

WWW.LU.LV/VDKKOMISIJA

ZIŅAS

Sākums > Ziņas

Simpozijijs "Divdesmit piektais gads bez VDK?" Morberga namā

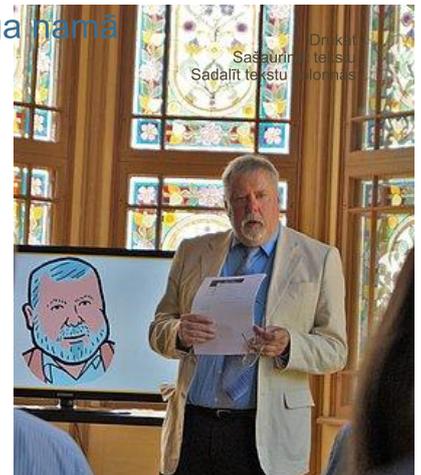
VDK zinātniskās izpētes komisija
20.04.2010

LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisijas priekšsēdētājs Dr. hist. Kārlis Kangeris ar LPSR VDK pret latviešu tautu vērsto totalitāro noziegumu dokumentu digitalizācijas krātuves un Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta atbalstu 2015. gada 20. augustā rīkoja darba simpozijijs "Divdesmit piektais gads bez VDK?" mecenāta Kristapa Morberga vasaras mājā, lai atskatītos uz VDK zinātniskās izpētes komisijas aizvadīto gadu, pagājušajiem divdesmit četriem gadiem pēc VDK likvidēšanas rīkojuma spēkā stāšanās.

1991. gada 24. augustā Latvijas Republikas Augstākā padome pieņēma lēmumu Par PSRS valsts drošības iestāžu darbības izbeigšanu Latvijā, kurā, presumējot, ka PSRS valsts drošības iestāžu, arī Latvijas PSRS Valsts drošības komitejas, darbība Latvijas Republikas teritorijā atzīstama par noziedzīgu, nolēma likvidēt Latvijas PSR Valsts drošības komiteju. Lēmums stājās spēkā ar pieņemšanas brīdi. Vienlaikus virkne lēmumā minētā nav izpildīts līdz pat šodienai un raisa plašas debātes sabiedrībā par vēsturisko taisnīgu, informācijas atklātību, un kopsakarā ar Satversmes ievādu uzliek pienākumu zinātniekiem jautāt sociālās atmiņas politikas kontekstā – vai iesākas divdesmit piektais gads bez VDK.

Totalitārā režīma neatrisinātie sociālās atmiņas jautājumi ik pa laikam plaiksni sabiedrības apziņā ar it kā aizejošas pagātnes apjauksmu un vienlaikus klātesamības izjūtu.

2014. gada maijā Saeima lēma izveidot VDK zinātniskās izpētes komisiji. Ministru kabinets to izveidoja 2015. gada 5. augustā, izveides rīkojumu un reglamentu parakstīja 2014. gada 20. augustā. Atskatoties uz simpozijijs priesto par aizvadīto gadu, pagājušajiem divdesmit četriem gadiem pēc VDK likvidēšanas rīkojuma spēkā stāšanās un iecerēm nākamības darbu sakarā, minamas šādas runātāju tēzes.

Dr. hist. Kārlis Kangeris LPSR VDK pret latviešu tautu vērsto totalitāro noziegumu dokumentu digitalizācijas krātuves un LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas simpozijijs "Divdesmit piektais gads bez VDK?" 2015. gada 20. augustā Morberga vasaras mājā, Dzin

Komisijas priekšsēdētājs Dr. hist. Kārlis Kangeris sniedza ieskatu par VDK zinātniskās izpētes komisijijs gada griezumā, norādot uz pamatproblēmu komisijas darba organizēšanā, proti, ka likumdevējs nosakot komisijas izveidi, nav konkretizējis pienākumus un nav nodrošinājis savlaicīgi komisijas darbam nepieciešamo finansējumu, atstājot visus organizatoriskos jautājumus, arī finansējuma izprasīšanu komisijas ziņā. Rezultātā minētā situācija veicina, ka atbildīgie politiķi kā ignorē komisijas vajadzības, vai arī pat noved līdz marginālām izpausmēm kā Tieslietu ministra Dzintars Rasnačs rīcība, kas balstījusies uz pieņēmumu, ka "komisija nav nekas, viss ir Tieslietu ministrija", un kā rezultātā bijusi izveikta propagandas kampaņa, lai grautu komisijas reputāciju un katra atsevišķa zinātnieka goda un cieņu.

Latvijas Universitātes rektors Dr. habil. biol., akadēmiķis Indriķis Muižnieks norādīja uz apņēmību rast komisijas darbības efektīvai un kvalitatīvai darbībai nepieciešamos risinājumus, respektējot un izzinot komisijas viedokli un pasargājot vēsturniekus un citus zinātniekus no politiskā un ierēdnieciskā sabiedriskā lauka "kavalērijas uzbrukumiem". Rektors pauda ieskatu, ka komisijas darbam jābūt par vienojošu elementu, apkopojot jau veikto pētniecību, lai uz šī nopietnā pamata veiktu jaunus zinātniskus atklājumus.

Kopš 2015. gada 1. septembra atjaunots komisijas locekļa statusā M. hist. Bonifācijs Daukšts pauda pārliecību, ka komisijas zinātniskās izpētes rezultātā jāsekmējas VDK dokumentu pilnīgā atklātībā un vispārējā pieejamībā, ko visefektīvāk nodrošināt ar attiecīgo dokumentu digitalizācijas veikšanu. Bonifācijs Daukšts atgādāja par

komisijas noteikto zinātniskās ētikas minimumu, kas liedz veikt pētījumu personām, par kuru objektivitāti varētu pastāvēt objektīvas šaubas ne tikai sakarā ar viņu darbību okupācijas laikā, bet arī šā brīža iesaisti drošības iestāžu darbībā, kā arī apņemšanos ievērot, ka zinātnisko darbību var veikt tikai atklāti.

Apcerot zinātniskās izpētes veikšanu, Bonifācijs Daukšts norādīja, ka izpētes objekts ir plašāks nekā to pieņemts uzskatīt, proti, kolokviālais termins "čeka" ir daudz plašāks par Valsts drošības komiteju. Turklāt izpētē nebūtu jāaprobežojas ar dokumentētu informāciju, bet ir jāanalizē arī literāri darbi plašākā izpratnē. "Mums jāpēta visu drošības iestāžu dokumentu "noliktavas".

Kopš 1. septembra atjaunota komisijas priekšsēdētājas vietnieces juridiskās zinātnes jautājumos amatā Dr. iur. Kristīne Jarinovska savā referātā "Atklātība kā Latvijas Republikas tiesību sistēmas pilnveides priekšnosacījums" izvirzīja trīs savstarpēji saistītas tēzes. Pirmkārt, valsts kontinuitātes doktrīnas ievērošana pieprasa tiesību sistēmas restartu. Otrkārt, tiesību sistēmas pielāgošana laikmeta prasībām un tiesiska risinājuma nodrošinājums veicams, ievērojot atjaunotā valstiskuma pamatā esošo ideoloģiju un tiesību sistēmas iekšējo loģiku. Treškārt, okupācijas varas tiesību sistēmas izmantošana tiesisku risinājumu nodrošināšanā pieļaujama vien tad, ja tas atbilst pamatlikumam un tas vairo cilvēktiesību ievērošanu. Dr. iur. Kristīne Jarinovska norādīja, ka Satversmes 90. pantā nostiprinātās tiesības kopsakarā ar preambulā minēto nozīmē arī to, ka valsts kontinuitātes doktrīnas ievērošana pieprasa zināt ne vien Latvijas Republikas tiesības, bet arī atpazīt okupācijas varas tiesību sistēmas elementus. Dr. iur. Kristīne Jarinovska norādīja, ka galīgais termiņš VDK dokumentu slepenībai ir izteicies 2011. gada 25. augustā, ka arī vispārīga satura ārējie normatīvie akti, tiesību principi, kas regulē valsts noslēpumu, un attiecīga tiesu prakse, arī starptautiskā, neparedz slepenības neierobežotu pagarināšanu pretēji likuma jēgai. Noslēgumā Dr. iur. Kristīne Jarinovska secināja, ka Latvijas Republikas tiesību sistēmas pilnveidošanās pamatā ir izpratne par Latvijas Republikas valstiskuma jautājumiem, tādēļ tikmēr, kamēr informācija par okupācijas varas tiesību sistēmas elementiem nebūs brīvi pieejama, tiesību sistēmas pilnveide nebūs pilnvērtīga.

Kopš 1. septembra komisijas darbam piesaistīts eksperts, 12. Saeimas deputāts Dr. hist. Ritvars Jansons puda viedokli, ka komisijas darbs nav tikai dokumentu izpēte, bet arī dokumentu kopuma apzināšana un apvienošana vienuviet. Apcerot komisijas darba uzdevumus, Ritvars Jansons norādīja uz nepieciešamību sekot šobrīd aktualizēto lustrācijas jautājumu risinājumiem, kā arī jābūt gataviem gadījumā, ja lustrācijas rezultātā valsts garantēs lustrēto personu slepenību, ievērot un respektēt likumdevēja gribu.

12. Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas priekšsēdētājs Dr. math. Kārlis Šadurskis puda apņemšanos nodrošināt VDK zinātniskās izpētes veikšanu, ievērojot Satversmes preambulā ietverto nosodījumu padomju totalitārajam režīmam un tā upuriem un zinātniskās darbības brīvības priekšnosacījumus. Informēja, ka likumprojekta "Bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu zinātniskās izpētes likums" virzība otrajam lasījumam apturēta, "likumprojekts nolikts "tālajā plauktā" sakarā ar drošības iestāžu sniegto informāciju par iespējamo valsts drošības apdraudējumu likuma virzības gadījumā. "Nebija skaidrs par to, ar ko beigsies likuma virzība."

Komisijas loceklis Dr. sc. comm. Mārtiņš Kaprāns puda stingru nostāju, oponējot Dr. hist. Ritvara Jansona izteiktajam tēzei par lustrāciju Latvijā un norādot uz jaunākajiem zinātniskajiem pētījumiem, ka Latvijā lustrācija ir notikusi. Viņaprāt, lustrācijas norises salīdzināšana ir nelietderīga kaut vai tāpēc, ka tā katrā valstī ir atšķirīga. Līdzīgi kā nav vienādas valstis, tā arī nav vienādas lustrācijas. Lustrācija, pēc Dr. sc. comm. Mārtiņa Kaprāna domām, nav tikai dokumentu atslēpošana, lustrācija ir arī ierobežojumi valsts varas īstenošanai. No bijušajām padomju republikām tikai trīs Baltijas valstīs bijusi lustrācija. Satelītvalstīs ir cita pieredze. Viņaprāt, "maldinoša ir tēze – "mums vajag savu Nīmbergu" – jo mums tāda (maigā formā) ir bijusi".

Latvijā VDK dokumenti ir kā "augonis" pēc Dr. sc. Mārtiņa Kaprāna domām. Viņaprāt, ir svarīgi noskaidrot visu VDK dokumentu saturu, sevišķi pievērsot uzmanību "vēlīnajam periodam", jo tas vēl neesot "sagremots".

No 1. septembra komisijas darba piesaistītie eksperti savā uzstāšanās reizē "Kultūra, kontrole, kontakti, kolaborācija" iepazīstināja ar savu darbu, kā arī tā radīto iedarbību uz sabiedriskā diskursa transformācijām. Ievērojamas ir atsauksmes, kur daļa kā Dr. hist. Kaspars Zellis aicina skaidru labvēlīgi un nelabvēlīgi vērtējamo literātu nošķirumu, savukārt tādi kā Dr. med. Juris Šlesers drīzāk uzskata, ka "daži neatbildētie jautājumi var arī palikt neatbildēti". Eksperti puda nostāju, atsaucoties Annas Eplbaumas "Iron curtain: The crushing of eastern Europe, 1944–1956", ka nav vietas aizmirstībai, tomēr pirms izdarām spriedumus, mums ir jāsaprot, kā totalitārisms strādāja gan teorijā, gan praksē, un tā ir atslēga uz divdesmitā gadsimta vēstures izpratni. Oponējot Dr. hist. Kasparam Zellim, norādīja, ka skaidru nošķirumu liedz izdarīt nepietiekams informācijas klāsts, un to apzināšanu apgrūpina ne tikai dokumentu apjoms, šķirtība, bet arī tīša dokumentu nobēdzināšana un slēpšana, par ko liecina gan ieraksti par dokumentu izslēgšanu, nepamatojot šādu lēmumu un nenorādot turpmāko dokumentu likteni, gan arī tas, ka joprojām nav pieejama VDK aģentūras kartotēka. Rezultātā nav iespējams ne tikai izdarīt drošīgam slēdzienus par VDK darbībā iesaistītajiem literātiem, bet arī panākt Latvijas sabiedrības – trimdā un Padomju Savienībā – saliedēšanu, izgaismojot aizdomas un paverot neziņas plīvuru.

Diskusijās aktīvi piedalījās aicinātie viesi, tostarp, Dr. math. Māris Alberts, kas norādīja, ka VDK zinātniskajai izpētei jāiet roku rokā ar informācijas tehnoloģiju un citu valstu pieredzi šajā jautājumā izmantošanu. Viņaprāt, darbs ar arhīvu, periodiku, zinātnisko literatūru vairs nav iedomājams bez atbilstošas un vienotas digitālas sistēmas veidošanas. Dr. math. Māris Alberts izteica cerību, ka dabas zinātņu pārstāvji nāks talkā VDK zinātniskajai izpētei un sniegs savu ieguldījumu, piesaistot arī Eiropas Savienības finansējumu, lai panāktu to, ka Eiropas vēsturi pēta Eiropas līmenī.

Tweet

Patīk 0

Ieteikt

G+